

LIDIA MARSZAŁEK

Akademia Mazowiecka w Płocku

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8425-9591> * l.marszalek@mazowiecka.edu.pl

Zgłoszono: 22.04.2022; recenzowano: 25.05.2022; zaakceptowano do publikacji: 18.07.2022

WSPÓŁCZESNA REALIZACJA EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ WEDŁUG KONCEPCJI EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

CONTEMPORARY IMPLEMENTATION OF PRE-SCHOOL EDUCATION
ACCORDING TO THE CONCEPT OF EDMUND BOJANOWSKI

Abstract

The presented publication presents the current, practical implications of the concept of preschool education developed by Blessed Edmund Bojanowski in contemporary reality in many countries of the world, taking into account their specific culture and language. This concept, together with methodological indications for its implementation - according to the author - can effectively counter the current trends of educating the youngest generation towards a hedonistic model of life for the proper shaping of personal, social and national identity, regardless of the area of the world in which it is implemented.

Keywords: Edmund Bojanowski, preschool education, value system, tradition, education

Abstrakt

Prezentowana publikacja wskazuje aktualne, praktyczne implikacje koncepcji edukacji przedszkolnej błogosławionego Edmunda Bojanowskiego we współczesnej rzeczywistości w wielu krajach świata, z uwzględnieniem ich specyficznej kultury i języka. Koncepcja ta wraz z metodycznymi wskazaniem do jej realizacji – zdaniem Autorki – może skutecznie przeciwstawić się aktualnym tendencjom wychowania najmłodszego pokolenia w kierunku hedonistycznego wzoru życia na rzecz właściwego kształtowania tożsamości osobistej, społecznej i narodowej, niezależnie od obszaru świata, w którym jest realizowana.

Słowa kluczowe: Edmund Bojanowski, edukacja przedszkolna, system wartości, tradycja, edukacja

WPROWADZENIE – PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA DZIEŁA WYCHOWAWCZEGO
BŁ. EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

Edmund Bojanowski w swych poszukiwaniach dotyczących wychowania przyjmował chrześcijańską koncepcję człowieka jako osoby. W swoich rozważaniach uwzględniał wewnętrzny i zewnętrzny kontekst życia i działania człowieka, dziedzinę „usprawnień” naturalnych i nadnaturalnych oraz prawa, kierujące ludzkimi czynami dla dobra samego człowieka w perspektywie celu ludzkiego życia osiąganego ostatecznie dzięki zbawczemu działaniu Chrystusa.

Na płaszczyźnie religii Bojanowski odczytywał sens i wartość człowieka i jego życia. Na płaszczyźnie natury określał jego potrzeby, możliwości i prawa rozwojowe. Natomiast na płaszczyźnie historii ukazywał drogę rozwoju i realizacji celu wychowania w wymiarze indywidualnym i zbiorowym. W takim kontekście widział on człowieka i jego kondycję fizyczną i duchową. Ukazując rozległe perspektywy ludzkiego życia i rozwoju, Bojanowski poszukiwał wskazań do budowania harmonii w samym człowieku zgodnie z jego naturą, by, dojrzewając, był zdolny budować ją także wokół siebie. Proponował zatem szereg działań, które miały przygotować dziecko do świętowania, pielęgnowania zwyczajów i tradycji, a także kształtowania osobowości. Wychowanie w rozumieniu Bojanowskiego miało ukazywać dzieciom zwyczaje regionu, zabytki poezji, literatury, sztuki i muzyki ludowej, wdrażać w pracę wsi, budzić patriotyzm i wprowadzać w życie religijne.

Ideę dziedzictwa kulturowego łączył Bojanowski z ideą wychowania społecznego, patriotycznego, intelektualnego i rodzinnego. Nie można – jego zdaniem – uczyć dzieci miłości do Ojczyzny, pomijając przy tym umiłowanie tradycji, kultury czy języka, a przede wszystkim narodu, który ją tworzy. Aby człowiek mógł odkryć swoją tożsamość, musi sięgnąć do korzeni swego pochodzenia, tradycji, przeszłości. Z poszanowania godności i troski o dziecko, jego rodzinę oraz kulturę ludową Bojanowski zrealizował pomysł organizowania Ochron. One też miały być szkołą afirmacji godności dziecka, jego integralności, jak również docenienia ludu wiejskiego i jego kultury w tworzeniu koncepcji wychowania dziecka.

1. WYCHOWANIE: HARMONIJNE ŁĄCZENIE RELIGII, KULTURY, NATURY I ŻYCIA

Zgodnie z przyjętą przez Bojanowskiego antropologią w wychowaniu ważny jest człowiek jako osoba we wszystkich aspektach swojego bytowania. Harmonijne łączenie religii, kultury, natury i życia codziennego, wpisane w pory roku kalendarzowego i liturgicznego, uważał on za skuteczny sposób scalenia nie tylko wszystkiego, co składa się na środowisko wychowawcze, w którym dokonuje się integralny rozwój dziecka, ale także wizję życia ludzkiego, którą sobie przyswaja.

Sięgając do religii i filozofii, Bojanowski poszukiwał celów i zasad wychowania odniesionych do wartości uniwersalnych, ponadczasowych. Wskazywał, że podstawowe wartości, to: „Miłość, Życie, Piękno, Prawda i Dobro. Wyrażają się one w my-

śli, słowie i uczynku” (Opieła 2012, 321). W procesie rozwoju i wychowania dziecka – pisał – „nawrócić się mamy do dziecięcej prostoty – ale jak mędrzec, co prostotą kieruje i celuje – bez utraty zdobytego światła – bez zaparcia się osiągniętego stanowiska Ducha. Tylko ten duch ma wniść w życie i przyodziać się prostotą dziecięcą” (Opieła 2012, 313). Konstruując koncepcję wychowania w zakładanych Ochronach Bojanowski nie koncentrował się wyłącznie na celach, środkach i metodach wychowania, lecz wiązał proces wychowawczy z całym kontekstem życia i rozwoju człowieka – światem natury, kultury i religii, w których człowiek rodzi się, żyje i rozwija. Zakres pracy wychowawczej wskazywany przez E. Bojanowskiego związany był więc z zamierzeniem dalekowzrocznym – odrodzeniem moralnym społeczności, które trzeba zacząć od dzieci, gdyż „im groźniej terazniejsze stosunki społeczne zachwieją się z braku podstawy moralnej, tym żywotniejszym staje się zadaniem ludzkości sprawa wychowania” (Opieła 2012, 314).

System edukacji przedszkolnej według koncepcji Bojanowskiego oparty jest na znajomości psychiki dziecka i przekonaniu o jego wielkiej wartości oraz szacunku wobec jego tajemnicy. Taki kontekst pozwalał odkryć indywidualne możliwości dziecka, wspierać i ukierunkowywać je w rozwoju do pełni człowieczeństwa. Poszukiwał koncepcji, aby w sposób dostosowany do możliwości dziecka wspierać integralnie jego rozwój. W tym też celu umiejętnie wykorzystywał wiedzę i osobiste zdolności z dziedziny literatury, historii, filozofii, psychologii, kontakty ze światłymi ludźmi, swoje doświadczenia z działalności dobroczynnej w towarzystwach i osobiste zaangażowanie w pomoc potrzebującym.

W odpowiedzi na możliwości i potrzeby dziecka Bojanowski wskazywał konkretne formy i działania, uwzględniając jego indywidualne potrzeby i możliwości rozwojowe w sześciu obszarach: fizycznym, umysłowym, społecznym, kulturowym, moralnym, religijnym (*Wychowanie integralne dziecka* 2010). Jego dociekania wynikały więc z troski o poznanie i zrozumienie istoty człowieka i jego natury, także o odpowiednie wprowadzenie młodego pokolenia w dorosłe życie. Realizacja idei wychowania fizycznego i zdrowotnego wyrażała się więc poprzez aktywność ruchową i wypoczynek, higienę osobistą i higienę spożywania posiłków, pracę i działania praktyczne. Efektem tych działań miał być harmonijny rozwój i wychowanie.

Rozwijanie strony emocjonalnej sprowadza się do stworzenia dziecku częstych okazji do przeżywania wartości intelektualnych i doskonalenia własnej działalności o charakterze twórczym. Pobudza podmiot do tego, aby, wychodząc od swoich dyspozycji, wyciągał wnioski z doświadczenia oraz ustalał stałe, pewne i pożyteczne relacje z otaczającą go rzeczywistością. W tym sensie celem wychowania umysłowego jest stworzenie warunków, które ułatwiałyby przemianę praktycznego myślenia wychowanka w myślenie pojęciowe, spekulatywne, oparte na procesach poznawczych, pobudzające wyobraźnię i czyniące ją twórczą (Nowak 2008, 389-391).

Przy uwzględnieniu integralności rozwoju dziecka ważne znaczenie ma też wychowanie obyczajowe, w którym mieści się obszar społeczny, kulturowy i moralny. Ten złożony proces dokonuje się w wielu równoległych, wzajemnie

warunkujących i dopełniających się wymiarach, prowadzących do pełni ich rozwoju. Wychowanie obyczajowe Bojanowski ujmował w ścisłym związku z życiem środowiska lokalnego. Jego zdaniem dziedzictwo kulturowe łączy się z wychowaniem społecznym, patriotycznym, intelektualnym i rodzinnym. W swojej koncepcji pedagogicznej położył silny akcent na przywiązanie do ziemi, piękno wartości środowiska wiejskiego, harmonię życia i pracy ludności wiejskiej, mądrość wyniesioną z doświadczenia i zintegrowaną z łaską Bożą.

Bojanowski wskazywał też na szeroką i mocną podstawę aksjologiczną życia mieszkańców wsi, piękno i wartość wychowawczą rodziny. Ten przekaz wartości, postaw i wzorów zachowań traktował on jako czynnik pracy twórczej przyszłych pokoleń i doskonalenia zarówno środowiska wiejskiego, jak również pozawiejskiego. Jego liczne publikacje i wypowiedzi są świadectwem szczególnej dbałości o rozwój świadomości narodowej i budowanie ducha narodowego. Podkreślał bowiem, że rozwijanie uczuć religijnych i patriotycznych dotyczy przede wszystkim kształtowania obyczajów za przykładem żywotów świętych i bohaterów narodowych.

Bojanowski w wychowaniu patriotycznym realizowanym w Ochronkach upatrywał czynnika dynamizującego wychowanie patriotyczne w rodzinie. W tym też kontekście na wartościach odkrywanych w religii, naturze i historii opierał wychowanie moralne. Był on przekonany, że wychowanie odnosi się nie tylko do dzieci, ale w ogóle do ludu. Pieśni ludu, klechdy i przysłowia traktował jako treści kształcenia, ale też ogniwo natury społecznej, łączące dziecko ze wspólnotą rodzinną i społecznością lokalną. Odrodzenia moralnego ludzkości upatrywał w odrodzeniu życia rodzinnego i domowego. Wychowanie rodzinne znajduje się jego zdaniem w samym centrum wychowania, decyduje o jego istocie, szczególną zaś w nim rolę ma kobieta. To ona jest strażniczką tradycji i zwyczajów rodzinnych. Bojanowski ubolewał nad zaniedbaniami, jakie miały miejsce w rodzinach, tak w wymiarze opiekuńczym, jak i moralnym.

Bojanowski, poszukując w historii sprawdzonych sposobów realizacji celów zgodnie z naturą, a uświęconych w tradycji i zawartych w kulturze, polecał według nich wychowywać dziecko, by stopniowo rozwijając się, było ono zdolne przyjmować i realizować wartości poznawcze, społeczne, kulturowe i religijne we współczesnym mu świecie. Poznając i respektując normy i zasady życia społecznego, ma ono pielęgnować zwyczaje i tradycje, szanować przeszłość i stawać się coraz bardziej aktywnie zaangażowane w budowanie przyszłości, identyfikować i podejmować swoje role w rodzinie, środowisku i Ojczyźnie. Troska o rozwój uczuć religijnych i patriotycznych od najmłodszych lat życia ma być skuteczną ochroną przed sprowadzeniem ludzkiego życia do płaszczyzny materialnej, utylitarnej, zamkniętej w egoistycznej i interesownej postawie indywidualizmu bez respektu dla wartości, zasad i norm warunkujących głębsze więzi oraz pełny rozwój osoby.

Istotną rolę w wychowaniu przypisywał Bojanowski poznaniu możliwości dziecka i jego środowiska rodzinnego, nie tylko poprzez ścisłe kontakty z rodziną, ale również przez obserwację zachowania dziecka w zabawie. W ujęciu tym

zabawa pełni w procesie wychowawczym nie tylko rolę stymulującą wszechstronny rozwój, Bojanowski akcentował bowiem w ten sposób jej diagnostyczno-prognostyczną funkcję. Zabawa w istotnym stopniu przyczynia się też do socjalizacji dziecka, wdrażania go w tradycję i kulturę narodu. Samorzutna, spontaniczna zabawa dziecięca ma więc wymiar nie tylko indywidualny, ale i społeczny, a przez to nabiera specyficznego znaczenia nie tylko dla rozwoju dziecka, ale też i wspólnoty społecznej poprzez utrwalanie i kultywowanie tradycji oraz przekazywanie duchowego dorobku kulturowego. Podejmując wielokrotnie problematykę zabawy, Bojanowski dał dowód własnej niezwyklej intuicji pedagogicznej i szczególnych zdolności obserwacyjnych w analizie działalności dziecięcej – nie tylko klasyfikował on bowiem zabawy według rodzaju aktywności, ale też wskazywał ich prawidłowości rozwojowe – od „igraszek” jako zabawy początkowo samotnej poprzez ich uspołecznioną wersję – zabawy wspólnej, lecz bez intencjonalnego kontaktu werbalnego, aż do wspólnie podejmowanych zabaw tematycznych.

W zakresie wychowania umysłowego do najistotniejszych kwestii należy rozwijanie mowy i myślenia, wszechstronne przygotowanie do nauki czytania i pisanie, kształtowanie pojęć matematycznych i wiedzy przyrodniczej. Jednak w zakresie realizacji tych treści Bojanowski podkreślał, że podstawową działalnością pedagogiczną w Ochronach ma być wychowanie, zaś działalność dydaktyczna powinna pozostawać w jej cieniu, niejako wynikać z obszaru wychowawczego, niosącego ze sobą wielość treści nauczania. W kształceniu umysłowym Bojanowski uwzględniał rozwojowe właściwości dziecka przedszkolnego, a co za tym idzie, zalecał oparcie działań dziecka na materiale konkretnym, bliskim jego codziennym doświadczeniom, stosowanie pomocy wizualnych oraz udostępnianie dzieciom polisensorycznych doświadczeń.

Wychowanie społeczne według koncepcji Bojanowskiego obejmuje treści, dotyczące podstawowych grup społecznych, w których uczestniczy dziecko: rodziny, społeczności Ochrony najbliższego otoczenia oraz Ojczyzny. Treści te realizowane są przede wszystkim przez kultywowanie zwyczajów i obrzędów charakterystycznych dla danego środowiska, ale też poprzez kształtowanie właściwych postaw społeczno-moralnych. Wychowanie społeczne łączone jest więc nie tylko ze środowiskiem rodzinnym i najbliższym otoczeniem, ale też z dziedzictwem kulturowym, naturą, tradycją, obyczajami i przywiązaniem do rodzinnej ziemi. Specyficzną formą wychowania społecznego w ochronkach jest tzw. monitorstwo, czyli pomoc i opieka starszych dzieci nad młodszymi. Monitorstwo jest odzwierciedleniem naturalnego rodzinnego porządku, gdzie starsze dzieci przejmują nie tylko obowiązki domowe, ale też w dużej mierze opiekują się dziećmi młodszymi, idea ta więc nawiązuje do istoty wychowania naturalnego, bliskiego dziecięcym doświadczeniom.

Szczególną rolę w wychowaniu społecznym dziecka Bojanowski przypisywał pracy. Pracę tę stanowiło dla dzieci pielęgnowanie roślin w ogródku dziecięcym i ogrodzie warzywnym. Bojanowski wskazywał również na lubiane przez dzieci

zajęcie, jakim jest splatanie wieńców i możliwości wykorzystania go do zyskowej pracy (wykonywania różnych ozdób, związanych z ludową obrzędowością), ale też dla zapewnienia estetyki pomieszczeń ochronki. W koncepcji Bojanowskiego praca jest czynnikiem moralnego rozwoju i doskonalenia osobowości, dającym jednocześnie radość tworzenia – będąc z jednej strony koniecznością dla zdobywania środków utrzymania, z drugiej – stanowi działanie zmierzające ku czynieniu świata piękniejszym, „wyciskaniem” duchowego piękna na ziemi, którą człowiek otrzymał. Praca daje także człowiekowi możliwość podejmowania odpowiedzialności za siebie i za drugiego człowieka, wolność w sensie niezależności, pewien zakres swobody, działania i uczestnictwa w życiu społecznym, a w konsekwencji wpływania na to życie i jego współtworzenia. Według niego dzieci powinny być wdrażane do prac rolniczych i hodowlanych, których prostota odpowiada naturalności ludzkiego życia i działania, a jednocześnie specyfice dziecięcego funkcjonowania – potrzebie aktywności, bliskich kontaktów z naturą i poczucia satysfakcji z własnego sprawstwa.

Wychowanie estetyczne, zarówno w aspekcie biernym (przeżywającym), jak i czynnym (twórczym), kładł Bojanowski u podstaw wrastania w kulturę i kształtowania postawy patriotycznej dzieci. W ochronkach upatrywał on szansy na edukację regionalną poprzez włączenie dziedzictwa kulturowego wsi w proces wychowania w wielorakiej funkcji treści, celu i środka tegoż wychowania. Wychowanie estetyczne w jego myśli pedagogicznej stanowiło element szczególnie ważny, a jednocześnie posiadający naturalne odniesienia, stanowiący „jedyne prawdziwe źródło wychowania” i „żywotne ustroje piękna”, emanujące na wszystkie płaszczyzny życia i działania człowieka (Chałas i Maj 2009, 92).

Szczególne znaczenie w wychowaniu dziecka Bojanowski przypisywał obszarowi moralnemu i religijnemu, ściśle powiązanemu ze specyfiką życia wiejskiego. Celem wychowania moralnego ma być kształtowanie szlachetnego charakteru i prawości obyczajów, zaś religijnego – rozwijanie wiary. W procesie wychowania moralnego znaczącą rolę odgrywają czynniki religijne, bowiem religia wzbogaca człowieka, pomagając mu stawać się „bardziej człowiekiem”. Pominięcie tego wymiaru odnosi wychowanie do człowieka jako istoty pozbawionej integralności. Sfery religijnej nie można oddzielać od życia codziennego i związanych z nim doświadczeń, jak również od wychowania, bowiem pozostaje ona z nimi w nierozzerwalnej relacji. Bojanowski polecał uczyć się mądrości życia od ludzi prostych, pozostających w relacji wiary i zawierzenia Bogu, miłości do człowieka i szacunku dla przyrody, w powiązaniu ich z Kościołem, Ojczyzną i narodową tradycją. Zadaniem wychowania moralnego jest więc chronienie dzieci od złych wpływów, budowanie podstaw aksjologicznych i rozwijanie zdolności kierowania się w stronę dobra. Wśród sposobów tego oddziaływania pedagogicznego Bojanowski wskazywał rolę klechd, pieśni i przysłów ludowych, kar i nagród, rozwijania postaw miłości i miłosierdzia oraz konkretnych pouczeń i praktyk. Środkami wychowania czynił natomiast naturę, religię i historię.

Bojanowski wskazywał też na niekwestionowane pierwszeństwo wpływu osobowego ochroniarzki przed wszelkimi innymi metodami i środkami pedagogicznymi, które są jedynie narzędziami w jej wychowawczym oddziaływaniu. Ochroniarzka i jej przykład życia są najważniejszą metodą, żadna inna nie jest bowiem w stanie zastąpić jej osobowej, wychowawczej relacji z dzieckiem, może jedynie tylko ją wspomagać. Dzięki osobistemu przykładowi, przekazowi wartości, podawaniu treści, umiejętnemu stosowaniu metod i środków (stosownie do wieku i możliwości dziecka) oraz ścisłej współpracy z rodziną ochroniarzka wychowuje dziecko z miłością i odpowiedzialnością. Podkreślenia wymaga specyficzna wartość koncepcji Bojanowskiego w zakresie ścisłej współpracy z rodziną dziecka, pielęgnowania tradycji i zwyczajów rodzinnych, wspierania więzi emocjonalnych wśród członków rodziny i poszanowania ich potrzeb, jak również integrowania tych oddziaływań z najbliższym otoczeniem społecznym i kulturowym dziecka.

Wskazania Bojanowskiego stanowią więc przesłankę do sformułowania pełnej wizji wychowania obejmującego następujące aspekty: fizyczny, umysłowy, społeczny, kulturowy, moralny i religijny, składające się na integralnie uformowane człowieczeństwo, pojmowane jednostkowo i społecznie. Istotą tego wychowania wydaje się być zmierzanie do fundamentalnej wartości, jaką jest dojrzała osobowość człowieka i jej godność jako istoty stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, poprzez pielęgnowanie wartości „niższych”, będących w pewnym stopniu środkami wychowania, lecz nasyconymi treściami kulturalnymi, religijnymi i moralnymi.

W koncepcji pedagogicznej Bojanowskiego elementem zespalającym i ubogacającym całą osobowość dziecka jest duchowość. W formacji duchowej wskazywał Bojanowski na przeżywanie tajemnicy Opatrzności Bożej, wdzięczność wobec Stwórcy wszechrzeczy, pamięci o zmarłych, wyrabianie wewnętrznego skupienia i milczenia, kult Najświętszego Sakramentu, pokuta, cześć wobec Matki Bożej, wprowadzanie w religijne obrzędy ludowe. Płaszczyzną rozwoju duchowego były dla Bojanowskiego obrządki (zwyczaje) zachowywane w ochronce. Charakterystyczne dla formacji duchowej jest też odkrywanie piękna. Człowiek wychowywany osobowo nie jest przygotowywany jedynie do tworzenia i poszukiwania piękna estetycznego (łatwo uchwytnego zmysłowo, stwierdzanego na podstawie różnych kulturowo zmiennych kryteriów), ale przede wszystkim do kontemplowania piękna odkrywanego w świecie, budzącego bezinteresowny zachwyt, radość z tego, że udało się je odkryć. Wskazania Bojanowskiego dotyczące formacji duchowej odnosiły się do wprowadzenia dziecka w świat wartości we wszystkich wymiarach ludzkiego życia – od podstawowych, fizycznych, po nadprzyrodzone, duchowe. Ich podstawą była prawda o ludzkim życiu, ukazująca jego pochodzenie, sens i cel w odniesieniu do Boga oraz zmierzanie do doskonałości poprzez wolność i twórczość człowieka.

Można więc przyjąć, iż w koncepcji Bojanowskiego duchowość dziecka połączona jest najsilniej z obszarem religijnym, moralnym i estetycznym, zakorzenionymi w tradycji i kulturze. Istotny wydaje się fakt, iż wartości duchowe, takie

jak dobro, piękno, miłość i prawda są ze sobą ściśle zintegrowane, co pozwala na stworzenie holistycznej aksjologicznie wizji pracy wychowawczej. Każda z tych wartości jest bowiem w różny sposób kształtowana we wszystkich zakresach pedagogicznej działalności i rodzajach dziecięcej aktywności – w zabawie, pracy, twórczości i modlitwie. Wizja wychowania ku wartościom według Bojanowskiego pozwala więc na wydobycie szczególnej oryginalności i mocy duchowości we wszystkich obszarach dziecięcego funkcjonowania, ze szczególnym uwzględnieniem wartości moralnych, religijnych i estetycznych (Marszałek 2013, 363-373)¹.

2. PRAKTYCZNE IMPLIKACJE KONCEPCJI BŁ. EDMUNDA BOJANOWSKIEGO WE WSPÓŁCZESNEJ PEDAGOGICE PRZEDSZKOLNEJ

Myśl pedagogiczna Bojanowskiego, odczytywana z jego *Dziennika, Korespondencji z lat 1829-1871* oraz *Notatek*, jest od wielu lat skutecznie realizowana w przedszkolach prowadzonych przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek, którego Bojanowski był założycielem, a naukowe i metodyczne podstawy wychowania najmłodszych dzieci wypracowała s. Maria Loyola Opiela. W 2008 r. zgodnie koncepcją pedagogiczną Bojanowskiego został opracowany wstępny „Program wychowania przedszkolnego” jej autorstwa. Program ten w kolejnych latach był uzupełniany i rozszerzany – uzupełnienia i udoskonalenia można odnaleźć w licznych publikacjach siostry profesor (np. *Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*, 2015 – przy współudziale innych, *Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*, 2021 i wiele innych). Przez wiele lat był on jednak realizowany tylko w polskich placówkach przedszkolnych i tylko w języku polskim, pomimo istnienia wielu lokalizacji Zgromadzenia Sióstr Służebniczek na całym świecie. Jednak ostatnimi laty zaistniała głęboka potrzeba (zgłaszana z wielu ośrodków) dostępności tego programu w wielu krajach i w wielu językach. Temu wyzwaniu wyszła naprzeciw s. Maria Loyola Opiela, która wraz z grupą współpracowniczek ze zgromadzenia stworzyła i wciąż kontynuuje dzieło metodycznego opracowania założeń edukacji przedszkolnej Bojanowskiego i ich adaptacji do współczesnej rzeczywistości w różnych regionach świata.

Najnowszym dziełem s. Marii Loyoli Opieli jest opracowanie, stworzone pod jej redakcją naukową: *Pedagogia integralnego rozwoju i edukacji w koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego – materiały metodyczne* (2022). Publikacja ta stanowi propozycję wykorzystania koncepcji bł. E. Bojanowskiego w aktualnej pedagogii edukacji przedszkolnej. W pełni odpowiada ona bowiem założeniom koncepcji bł. Edmunda, jak i realiom współczesnego świata, który wymaga odpowiedniego wychowania najmłodszych dzieci w sytuacji chaosu informacyjnego, pluralizmu poglądów, oderwania od wartości uniwersalnych na rzecz wartości

¹ Więcej na temat życia i dzieła E. Bojanowskiego można odnaleźć w licznych publikacjach, np.: *Służyć i wychowywać do miłości* 2009; Opiela 2013 i inne.

hedonistycznych, od tradycji i własnej kultury na rzecz kultury globalnej (zachęcającej do realizowania tylko własnych potrzeb), niechęci do przestrzegania norm moralnych i społecznych. Już bowiem dzisiejsze dorosłe pokolenie wychowywało się w duchu tych założeń, zaś najmłodsze przejmuje najczęściej model życia swoich rodziców, ucząc się tego podejścia poprzez bezpośredni kontakt z mediami promującymi hedonistyczny styl życia, lekceważenie wartości i przywiązania do własnej kultury i tożsamości narodowej. Koncepcja bł. Edmunda Bojanowskiego, opierając się na tradycji, tożsamości narodowej, kształtowaniu wartości moralnych i właściwych kompetencji społecznych, jest w stanie skutecznie przeciwstawić się niewłaściwemu wychowaniu najmłodszych, stąd tak istotne jest jej promowanie, publikowanie, rozpowszechnianie i realizowanie w placówkach przedszkolnych. To bowiem te najwcześniej ukształtowane w dzieciach normy i zasady są najistotniejsze w całym ich późniejszym życiu, „wdrukowując się” i zarysowując na stałe w ich osobowości.

W roku 2021 pod redakcją s. dr hab. Loyoli Opieli, prof. KUL, ukazało się wydanie III programu edukacji przedszkolnej, które zostało przetłumaczone na cztery języki: j. hiszpański, j. angielski, j. rosyjski i j. francuski, co umożliwiła jego realizację w takich krajach, jak np. Anglia, Rosja, Francja, Boliwia, RPA, Brazylia i wielu innych. *Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego* można pobrać w wersji elektronicznej z Repozytorium KUL. Można go również zakupić w wersji papierowej w sklepiku internetowym Stowarzyszenia im. Edmunda Bojanowskiego „Dobroc” (<https://sklep.stowarzyszeniedobroc.pl>).

Publikacja składa się z trzech części – głównej, stanowiącej niejako przewodnik metodyczny, jak i dwóch dodatkowych – *Gry i zabawy według notatek bł. Edmunda Bojanowskiego*, zawierającej tekst instrukcji do każdej zabawy, oraz *Opowiadania według notatek bł. Edmunda Bojanowskiego*, w wersji drukowanej i fonicznej, załączonych do głównej publikacji, wraz z płytami DVD do wykorzystania. Elementy dodatkowe – gry i opowiadania zostały udostępnione także w internecie (w serwisie Youtube np. Służebniczki Dębickie 2021a; 2021b w języku polskim oraz w innych językach) oraz w Repozytorium Instytucjonalnym KUL (znajdują się tam linki do odpowiednich nagrań). Część główna zawiera zarówno omówienie osoby i dzieła bł. Edmunda Bojanowskiego, jak również szczegółowe wskazówki do prowadzenia pracy wychowawczo-dydaktycznej według proponowanego programu wychowania przedszkolnego na każdy miesiąc, tydzień i dzień, z uwzględnieniem pór roku i dni szczególnych – świąt kościelnych, jak i narodowych – wskazując możliwe sposoby realizacji treści wychowawczych z nimi związanych. Obejmuje ona również omówienie różnych sposobów wspomagania integralnego wychowania dzieci w wieku przedszkolnym. Części dodatkowe stanowią praktyczną pomoc dla nauczycieli w pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolach, którzy nie muszą już wyszukiwać tych elementów samodzielnie, otrzymując bowiem gotowy zestaw do wykorzystania.

Warto też podkreślić, iż *Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. E. Bojanowskiego* ulega stałej ewaluacji. W Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek BDNP zajmuje się tym Komisja do Spraw Wychowania pracująca w trzech sekcjach – ochronkowej, świetlicowej, katechetycznej. Ewaluacja ta zawsze odnosi się do aktualizacji programu w kierunku właściwego przeżywania, doświadczania i edukacji zmierzającej do porządku i harmonii, która pozwoli integralnie rozwijać się każdej osobie, budować relacje z innymi, służyć Bogu, Ojczyźnie i innym ludziom w harmonii religii, historii i natury, jak to określał bł. E. Bojanowski. Kwestiami tymi zajmują się aktualnie s. M. Edyta Piekarz, s. M. Marcelina Zoń, s. M. Beata Pałkowska, s. M. Weronika Ortyl oraz s. M. Dorota Gościńska.

Wciąż są zgłaszane kolejne zapotrzebowania tłumaczeń najnowszej publikacji, zawierającej wskazówki metodyczne i pomoce w formie dodatkowych części (opowiadania i gry). Co bowiem jest istotne, w koncepcji bł. Edmunda Bojanowskiego istnieje przestrzeń do realizacji nie tylko jego założeń wychowawczo-dydaktycznych, ale też dostosowania programu do niemal każdej kultury i miejsca na świecie.

PODSUMOWANIE

We współczesnym świecie, pełnym chaosu wartości, pluralizmu poglądów i postaw zaczyna rodzić się pilna potrzeba uporządkowania życia – zwłaszcza najmłodszych osób, które będą kształtowały kolejny, nowoczesny świat – w kierunku docenianych przez wiele wieków wartości uniwersalnych, budowania własnej tożsamości indywidualnej, społecznej i narodowej, opartej na tradycjach, zwyczajach i poczuciu przynależności. „To prawda – stwierdza Wolfgang Brezinka (2005, 14) – że rośnie poczucie bezsensu, braku oparcia, szerzy się niewrażliwość i wiarołomstwo. Mimo wielkich strat w sferze religijnych, humanistycznych, narodowych i zawodowych dóbr tradycji, istnieje jeszcze wiele rezerw, które są pielęgnowane i przekazywane dalej bez oglądania się na ducha czasu. Bez oczywistych prawd religijno-światopoglądowych, etycznych i estetycznych nasze życie osobiste i społeczne byłoby bardziej chaotyczne niż obecnie”. Koncepcja wychowania przedszkolnego bł. Edmunda Bojanowskiego i jej praktyczne implikacje we współczesnej pedagogii przedszkolnej w pełni odpowiadają tym wyzwaniom, tworząc nowe (choć znane od wieków) podejście do wychowania najmłodszych członków społeczności, oparte na wspomnianych zasadach. Jest to oczywiście jedna z koncepcji, które przeciwstawiają się aktualnym tendencjom społecznym, dążącym do hedonizacji życia osobistego, jednak jest ona warta uwagi i pochylenia się nad nią nauk społecznych, w celu ukierunkowania życia dziś najmłodszych członków społeczeństwa w stronę osiągnięcia pełni człowieczeństwa i własnego integralnego rozwoju we wszystkich sferach bytowania w świecie.

BIBLIOGRAFIA:

- Brezinka, Wolfgang. 2005. *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych. Podręcznik akademicki*, tłum. Jerzy Kochanowicz. Kraków: Wyd. WAM.
- Chałas, Krystyna i Adam Maj. 2009. Idee pedagogiczne bł. Edmunda Bojanowskiego i ich realizacja w kontekście współczesnych kierunków i standardów wychowania. W: *Służyć i wychowywać do miłości. Błogosławiony Edmund Bojanowski – wychowawca i apostoł laikatu*, red. Maria Loyola Opiela, Arkadiusz Smagacz i Stanisław Wilk, 47-80. Lublin: Wyd. KUL.
- Marszałek, Lidia. 2013. *Duchowość dziecka. Znaczenia. Perspektywy. Konteksty w pedagogice przedszkolnej*. Warszawa: Wyd. WSBJ.
- Nowak, Marian. 2008. *Teorie i koncepcje wychowania*. Warszawa: Wyd. Akademickie i Profesjonalne.
- Opiela, Maria Loyola. 2012. Charakterystyka podstaw programów integralnego wychowania według koncepcji pedagogicznej E. Bojanowskiego. W: *Od dzieci trzeba zacząć. Programy integralnego wychowania według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*, red. Maria Loyola Opiela, 15-18. Dębica: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP.
- Opiela, Maria Loyola. 2013. *Integralna pedagogika przedszkolna w systemie wychowania Edmunda Bojanowskiego. Kontynuacja i zmiana*. Lublin: Wyd. KUL.
- Pedagogia integralnego rozwoju i edukacji w koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego. Podstawy teoretyczne i materiały metodyczne*, red. Maria Loyola Opiela. 2022. Lublin: Wyd. KUL.
- Służyć i wychowywać do miłości. Błogosławiony Edmund Bojanowski – wychowawca i apostoł laikatu*, red. Maria Loyola Opiela, Arkadiusz Smagacz i Stanisław Wilk. 2009. Lublin: Wyd. KUL.
- Wychowanie integralne dziecka w wieku przedszkolnym według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*, red. Maria Loyola Opiela. 2010. Dębica: Wyd. Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP.
- Netografia:
- Służebniczki Dębickie. 2021a. *Gry i zabawy*. Dostęp: 22.05.2022. https://www.youtube.com/playlist?list=PL1OWx2N6l_TkF8s0F3UhcCd6AFq7_ATOo.
- Służebniczki Dębickie. 2021b. *Obrzędowość ochronki*. Dostęp: 22.05.2022. https://www.youtube.com/playlist?list=PL1OWx2N6l_TnyBbu3Q9Kqa6BFB-ZNYg0I.